

PARTICULARITĂȚILE DEZVOLTĂRII LIMBAJULUI LA ELEVII DE VÂRSTĂ ȘCOLARĂ MICĂ

CORGHENEA Nina, grad didactic întâi,

Instituția Publică Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”

Rezumat. *Dezvoltarea limbajului școlărilor mici este una dintre cele mai stringente probleme ale școlii moderne. Limbajul prezintă instrumentul comunicării prin intermediul căruia sunt stabilite pârghii de interrelaționare cu maturii și cu semenii, asigură procesul de învățare, determină, în mare măsură, dezvoltarea personalității copilului. Nivelul de dezvoltare a limbajului influențează direct activitatea școlară a elevilor, subdezvoltare acestuia atât la nivel impresiv cât și la nivel expresiv va condiționa o slabă reușită școlară la toate disciplinele, va determina dificultăți de scriere și citire, va spori nivelul anxietății școlare, etc. Astfel, monitorizarea și ameliorarea limbajului va asigura inserția micului școlar la noile condiții cu care se ciocnește în cadrul școlii.*

Cuvinte-cheie: *limbaj, funcțiile limbajului, limbaj impresiv, limbaj expresiv, activitate școlară, adaptare școlară, dificultăți de învățare.*

Summary. *The development of the language of young schoolchildren is one of the most pressing problems of the modern school. The language represents a communication tool that establishes an interrelationship with the new adults and with the peers, assures the learning process, determines to a large extent the development of the child's personality. The level of language development directly influences the school activity of the students, underdevelopment both at the level of impression and at the expressive level will condition poor school success in all subjects, it will also determine science and reading difficulties, will increase the level of school anxiety, etc. , the monitoring and the improvement of the language will ensure the insertion of the little schoolchild to the new conditions with which he encounters within the school.*

Keywords: *language, language functions, impressive language, expressive language, school activity, school adaptation, learning difficulties.*

Limbajul are un impact imens asupra dezvoltării psihice a copilului și formării personalității acestuia. Datorită limbii materne, copilul se socializează, limbajul îi oferă oportunități ample de a comunica cu alte persoane și contribuie la înțelegerea reciprocă, formează atitudini și valori, asigură formarea reprezentărilor sociale la copil încă din perioada preșcolară. Dezvoltarea limbajului este strâns legată de dezvoltarea cognitivă a copilului, deoarece limbajul și gândirea au o singură sursă fiziologică - creierul uman. La momentul intrării în școală copilul atinge forma verbal-logică a gândirii care asigură procesul de învățare, deci nivelul dezvoltării limbajului are impact direct asupra reușitei școlare a copilului [5].

Reieșind din rolul deosebit pe care îl are limbajul în dezvoltare psihică a copilului, limbajul a fost obiect de studiu a mai multor cercetători din străinătate: Л. С. Выготский, А. Р. Лурия, А. А. Леонтьев, В. F. Skinner, N. Chomsky, J. Piaget, U. Șchiopu, Em. Verza, cât și din RM: S. Cemortan, L. Mocanu, A. Bolboceanu, P. Jelescu, I. Negură, J. Racu, ș.a. În literatura de specialitate sunt expuse etapele dezvoltării limbajului la diferite perioade ale vârstei, sunt caracterizate aceste etape, sunt enumerați factorii care stimulează și care anihilează dezvoltare limbajului, sunt precizate funcțiile limbajului [2; 4].

Considerăm important de a revizui particularitățile de dezvoltare a limbajului a școlarului mic pentru a facilita identificarea de către cadrele didactice chiar și cele mai mici abateri de la caracteristicile tipice pentru aceasta vârstă, cât și pentru a preciza care va fi strategia de ameliorare a dificultăților depistate la nivelul limbajului.

Cele mai mari transformări în planul dezvoltării limbajului au loc în perioada preșcolară, însă transformările cantitative și calitative au loc pe parcursul întregii vieți. Dacă la vârsta preșcolară limbajul este în mare măsură contextual și se dezvoltă spontan sub influența ”simțului limbajului” sau a gramaticii generative, după N. Chomsky, la vârsta școlară mică elevul va structura cunoștințele acumulate anterior și va asimila noi structuri gramaticale și lexicale, va însuși definiții și reguli gramaticale, etc. [4].

Atunci când vorbim de nivelul dezvoltării limbajului ne vom orienta atenția spre laturile acestuia: *latura fonetico-fonematică*, *latura lexico-semnatică*, *latura gramaticală*; este important de a evidenția și aspectele funcționale ale limbajului, în ce măsură sunt dezvoltate nu doar abilitățile lingvistice, dar în ce măsură copilul atinge performanțe lingvistice (Figura 1).

LIMBAJ		
<i>latura fonetico-fonematică</i>	<i>latura lexico-semnatică</i>	<i>latura gramaticală</i>

Figura 1. Componentele limbajului

La copiii cu dezvoltare tipică, *latura fonetico-fonematică* se dezvoltă integral încă la vârsta de 4-5 ani, școlarul mic articulează corect toate fonemele limbii materne, discriminează la nivel de auz caracteristicile acustice a fonemelor, identifică poziția fonemelor în cuvintele auzite. Capacitatea de articula corect sunetele sporește activitatea verbală a copiilor, acesta cu ușurință însușește și implică noi cuvinte care sunt mai complicate din punct de vedere fonetic, reproduce, apoi construiește de sine stătător propoziții complexe.

Dezvoltarea acestei laturi a limbajului este esențială pentru dezvoltare premiselor citit-scrisului și însușirea deprinderilor de citire și scriere, deci imperfecțiunile articulatorii care uneori sunt constatate la elevii clasei întâi nu pot fi trecute cu vederea, deoarece va afecta actul lexic și scrierea copilului, precum și va perturba întreg procesul de învățare [4].

Evaluarea corectă a laturii fonetico-fonemice va ține nu doar de capacitatea copilului de a articula corect, dar și de capacitatea de a percepe și recunoaște fonemele. Dificultățile de gnozie, analiză, sinteză a caracteristicilor acustico-sonore a fonemelor se vor răsfrânge, în primul rând, asupra citirii și scrierii, copilul cu greu va stabili relații între sunet și litera respectivă, frecvent va face înlocuiri (mai cu seama a sunetelor cu caracteristici acustici asemănătoare s-z, f-v, t-d, ș.a.) și la nivel de scris pot să apară așa dificultăți ca omiterea sau înlocuirea literelor, uneori a silabelor. Aceste dificultăți deseori pot fi generate de subdezvoltarea auzului fonematic în prezența unui auz biologic intact.

Dezvoltarea *laturii lexico-semantică* are loc în mod deosebit la vârsta școlară, acest fapt se datorează, în primul rând, dezvoltării intense a vocabularului ca rezultat a experiențelor bogate pe care le trăiește copilul, dar și a specificului activității școlare, elevul operează cu termeni, însușește noi categorii, încearcă să găsească criterii de clasificare a noțiunilor noi însușite. Astfel elevul caută semnificația cuvintelor noi însușite, precizează semnificația celor deja cunoscute. Un imbold în dezvoltarea semanticii limbajului prezintă citirea, el tinde să înțeleagă cuvântul/fraza/textul citit; precum și alte sarcini școlare de exemplu rezolvarea sarcinilor matematice, elevul învață să rezolve o problemă matematică în lipsa materialului intuitiv, bazându-se pe conținutul verbal al problemei.

Până la intrarea la școală, vocabularul copilului crește atât de mult, încât el poate liber comunica cu cei din jur, dar această comunicare este situațională, pe când pentru activitatea de învățare școlară copilul va atinge forma de comunicare nesitativ-personală. În cercetările sale, J. Racu a demonstrat că această formă de comunicare este un indicator al maturității școlare, respectiv evoluția tipică a limbajului va propulsa dezvoltarea psihică a limbajului [2].

Dacă la vârsta de trei ani un copil cu dezvoltare tipică folosește până la 500 sau mai multe cuvinte, atunci un copil de 6 ani - de la 3000 la 7000 de cuvinte. Dezvoltarea limbajului la copil nu se reduce la creșterea cantitativă a vocabularului. Odată cu asimilarea fondului lexical copilul însușește și semnificația cuvântului, adică noțiunile care se schimbă, se îmbogățesc și se precizează treptat pe măsura acumulării experienței. Cu toate acestea la nivelul laturii *lexico-semantică* a elevului clasei I-a frecvent sunt constatate un șir de imperfecțiuni, altele chiar și deficiențe. Evoluția defectuoasă a limbajului la vârsta preșcolară, precum și alți factori ca numărul redus de contacte sociale cu semenii și maturi (o problemă actuală în contextul pandemiei), utilizarea abuzivă a jocurilor computerizate va estompa lărgirea și activizarea vocabularului, elevii, în acest caz, se ancorează la forme simple de comunicare care sunt situaționale, șablonate. În această situație va fi slab dezvoltată și comprehensiunea mesajelor verbale, el va căuta să înțeleagă mesajul, reieșind din contextul

situațional, cu greu va percepe unele construcții lexico-gramaticale, de ex.: cine este mama bunicii, mama tatălui, ș.a. [1].

Este important de a estima nivelul de dezvoltare a vocabularului activ și cel pasiv, frecvent se constată un decalaj semnificativ între acestea, elevul cunoaște mai multe cuvinte, însă utilizează un număr mai restrâns de cuvinte, expresiile lui fiind simple, sărăcăcioase, lipsite de expresii artistice, expresii individualizate.

De regulă nivelul de stăpânire a limbii materne atins la vârsta școlară este foarte ridicat, *latura gramaticală* a limbajului la această vârstă se dezvoltă cel mai intens. În acest moment, elevul stăpânește întregul sistem complex de gramatică, inclusiv cele mai subtile regularități ale ordinii sintactice și morfologice cu care se operează în limba lui maternă. El utilizează ferm și inconfundabil structurile lexico-gramaticale, încât limba maternă devine cu adevărat nativă pentru el.

În procesul de dezvoltare a limbajului, elevul stăpânește structura gramaticală – normele și regulile limbii materne. Dezvoltarea structurii gramaticale a limbii este de mare importanță pentru copil, întrucât numai vorbirea formată sintactic și morfologic poate fi înțeleasă de către interlocutor și îi poate servi ca mijloc de comunicare cu semenii și maturii. Este important ca maturii să-și exprime propriile gânduri corect, deoarece elevul va dezvolta primele modele gramaticale, preluându-le de la maturi și abia la etapa școlară va însuși sistemul lingvistic într-un mod sistemic și organizat.

Cercetătorii arată că la vârsta școlară mică sunt identificate următoarele trăsături ale structurii gramaticale a limbajului: apariția limbajului scris și a unităților gramaticale principale, precum și utilizarea lor de la nivel episodic la un nivel constant. Cu alte cuvinte, există o stăpânire treptată a mijloacelor gramaticale de bază: fraze, propoziții, modalități de exprimare a părților de propoziții, părți de vorbire, etc.

Elevul clasei I-îi discriminează cuvintele după număr; poate transforma și genera cuvinte; folosește prepoziții, articole hotărâte și nehotărâte; utilizează diminutivele; clasifică părțile de vorbire (fără introducerea terminologiei); formulează enunțuri diferite după scopul comunicării; identifică cuvintele cu sens asemănător și cuvintele cu sens opus, etc..

Etapa stăpânirii formelor sintactice se termină, mai ales, înainte de clasa a IV-a: doar câteva, rare forme sintactice apar în vorbirea elevilor după clasa a IV-a [4].

Unitățile morfologice, în general, sunt asimilate mai devreme decât cele sintactice (nu există nicio contradicție aici: în activitatea vorbirii umane, sintaxa joacă un rol principal în raport cu morfologia, dar posibilitățile de construire a formelor complexe, cele mai flexibile în sintaxă sunt mai mari decât în morfologie).

Din experiența personală, dar și din relatările colegelor de breaslă constatăm la un număr mare de elevi ai clasei I-a un nivel slab dezvoltat al deprinderilor de formare gramaticală: înlocuirea unor sunete mai greu de pronunțat cu altele (urgent-urjent,); omiterea sunetelor în cuvinte (întotdeauna-

întodeauna, scriem-scrim); utilizarea incorectă a articolelor (lui mama, lu Elena, cățelu); potrivirea incorectă a formei de plural (om-omi, măr-măruri); dezacordul între predicatul și subiectul propozițiilor (Copiii spune o poezie.); aranjarea incorectă a cuvintelor în enunțuri, etc. Toate aceste manifestări evidențiate la nivelul laturii gramaticale a limbajului oral repercutează pregnant asupra limbajului scris, astfel pe lângă greșelile care apar în scrierea copilului generate de insuficiențe fonetico-fonematice, apar și multiple greșeli gramaticale.

În concluzie pentru dezvoltarea limbajului elevului, este necesar de pus accent pe cele trei laturi: *latura fonetico-fonematică, latura lexico-semnatică, latura gramaticală*. Prin limbaj elevul comunică cu cei din jur, își prezintă gândurile, formulează întrebări, construiește răspunsuri, își manifestă sentimentele. Prin limbaj el acumulează cunoștințe, învață să le utilizeze în diferite situații, relaționează cu cei din jur, se integrează în grupurile semenilor săi. Capacitatea de comunicare a elevilor se poate educa și forma, încă din perioada preșcolară și continua la treapta primară, prin încurajarea copilului de a se exprima și de a „citi” imagini din poveștile și poeziile învățate. Prin dezvoltarea abilităților de comunicare și relaționare putem preveni stările de afectivitate negativă, care îi marchează pe adolescenți și care au consecințe negative multiple.

Bibliografie

1. Popescu-Neveanu, P. Tratat de psihologie generală. București: Editura Trei, 2013. 888 p.
2. Racu, J. Aspectele psihologice a comunicării ca latură a maturității școlare. În: Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială, 2005, nr 1, p. 37-4.
3. Zlate, M. Fundamentele psihologiei. Iași: Polirom, 2016. 455 p.
4. Арушанова, А. Г. Формирование грамматического строя речи. М:Мозаика-Синтез, 2005. 296 с.
5. Выготский, Л. С. Мышление и речь. СПб: Питер, 2019. 432с.
6. Molan, V. Didactica limbii și literaturii române în clasele primare, 2006. 146 p.
7. Crăciun, C. Metodica predării limbii române în învățământul primar, 2018. 164p.